gegeven, zouden we er nadruk op willen leggen, dat onder geen omstandigheid een herziening worde ondernomen, die een onvoldoend of oppervlakkig karakter draagt. Welken weg men ook moge inslaan, in elk geval moet de verbetering van den tekst, beide van Oud en Nieuw Testament, geschieden naar de volle maat van het licht en de kennis, die we nu hebben. Op deze wijze gelooven we, dat de meest duurzame resultaten kunnen worden bereikt en de meeste kans bestaat, dat de plaats, die de Bijbel in de liefde van de Engelschsprekende volkeren heeft ingenomen, zal bestendigd blijven.

Uit dit stuk kan tevens blijken, hoeveel waarde te hechten is aan de wetenschappelijke waarde van de zoogenaamde Leidsche vertaling, waarvan in moderne kringen zoo hoog wordt opgegeven.

DR. H. H. K.

Leestafel.

H. S. S. KUYPER. BRIEVEN UIT DE BERGEN. La Rivière en Voorhoeve. — Zwolle.

Dit nieuwe boek van MEJ. KUYPER bevat Brieven uit ZWITSERLAND, Brieven uit PARTENKIRCHEN en Brieven uit MERAN.

De laatste doen wat zonderling, want, terwijl de schrijfster daarin begint met de vriendelijke uitnooding: „Wilt ge nog eens met mij op reis gaan"? en als reisprogram voorstelt: „Meran-Bologne-Rome-Florence-Venetië-Verona-Milaan — en dan dwars door Zwitserland en over Brussel weer naar huis!" — eindigt zij die brieven en daarmee haar boek met de mededeeling, dat wij morgen van MERAN, over BOLOGNE, naar ROME vertrekken.

'n NASCHRIFT geeft echter inlichting:

„Brieven uit de Bergen" zijn zeer omgewerkte herdrukken uit „Timotheus", „Brieven uit Meran" verschenen als inleiding tot „Brieven uit Italië". — Maar ook zóo begrijp ik nog niet recht, waarom die „brieven uit Meran" in dit boek zijn opgenomen; waarom reeds hier de „Inleiding" onderdak is gebracht tot een boek, dat wij nog te wachten hebben. Zonder die Inleiding tot „Brieven uit Italië", was de omvang van „Brieven uit de Bergen" — 237 pagina's — groot genoeg geweest en, laat mij er terstond aan toevoegen, ook de inhoud belangrijk genoeg.

En zullen DE BRIEVEN UIT ITALIË nu zonder Inleiding verschijnen?

Mee daarom zal ik mij dan ook ditmaal bepalen tot de bespreking van „Brieven uit Zwitserland" en „Brieven uit Partenkirchen" en met die van de „Brieven uit Meran" wachten tot MEJ. KUYPER haar BRIEVEN UIT ITALIË in 't licht zal hebben gegeven.

* * *

Ik heb die Brieven uit ZWITSERLAND en uit PARTENKIRCHEN — dat dit „uit" niet geheel juist is en eigenlijk „over" moet wezen, is weer zoo'n schoolmeesterachtige aanmerking die je als recensent, minder uit neiging, dan wel uit plichtsbesef, ten beste geeft — met genoegen gelezen, al was het ook niet met zooveel genoegen als indertijd EEN HALF JAAR IN AMERIKA.

Met beminnelijke openhartigheid liet MEJ. KUYPER op 'n overigens wit gelaten pagina vlak achter het titelblad, afdrukken:

Deze „reisbrieven" bedoelen niets meer te zijn dan eenvoudige brieven voor eenvoudige menschen.

De Schrijfster.

's-Gravenhage, Juli 1912.

Zoo willen en zoo moeten zij dan ook beoordeeld.

* * *

Heeft MEJ. KUYPER zich bij het schrijven van haar BRIEVEN UIT DE BERGEN, de „Zwitsersche brieven" van FRANCES RIDLEY HAVERGAL ten voorbeeld gesteld?

De mogelijkheid bestaat.

Zij is de verdienstelijke vertaalster der biographie, die MARIA HAVERGAL van haar eigen zuster gaf en ook, blijkens vele citaten, met de „Zwitsersche brieven" der Engelsche schrijfster bekend.

Hoe het zij, evenals in die reisbeschrijving wordt men ook in deze telkens getroffen door uitingen van schoonheidsontroering en van religieus gevoel.

BRIEVEN UIT DE BERGEN is een prettig geschreven boek.

De toon is zoo echt-gemoedelijk.

Men oordeele.

MEJ. KUYPER schreef het blijkbaar voor menschen, die nog nooit in ZWITSERLAND of in BRIEREN te PARTENKIRCHEN geweest zijn.

Als zij van het „heerlijke" en „beelderige" wat daar te zien is, verteld heeft, eindigt ze, in het laatste hoofdstuk over PARTENKIRCHEN, aldus:

„En aan dit punt toegekomen" — haar terugkomst in het vaderland en de gezellige uurtjes van „vertellen van de reis en laten zien van photographieën en prentbriefkaarten" — leg ik de pen neder. Mijn taak is afgedaan. Toch hoop ik, dat gij nog even naar mij zult willen luisteren, als ik u vriendelijk dank zeg voor de welwillendheid, waarmee gij mij hebt aangehoord. En wanneer ik — naar oud-Hollandsch gebruik — met een wensch zou moeten eindigen, zou het deze zijn, dat onder mijn lezers en lezeressen velen mogen zijn, wien God vroeger of later eens het voorrecht schenkt, zelf in de schoonheid en heerlijkheid van het leven der bergen te genieten! (p. 237).

En dan, die goedmoedige gemstelling, tevens een aanmoediging, dat „'t er zoo *duur* niet is."

„De waarheid is, dat men in Zwitserland heel duur reizen *kan*, als men wil. Maar het is even waar, dat men in Zwitserland goedkoop kan reizen, als men wil. En dat de prijzen er voor wie de goede adressen weet te kiezen, niet hooger zijn, dan b.v. in Duitschland of België. Voor vijf en zes francs kan men per dag in zindelijke, mooi gelegen hotels, eenvoudig maar goed pension bekomen." (p. 81).

* * *

Dan, de gemoedelijke toon is niet de eenige deugd van dit boek.

De schrijfster verhaalt er in van haar reis door ZWITSERLAND met „'n achten," iets wat ze, „omdat men dan juist een spoorweg coupé of twee rijtuigen vult, of juist een gezellige tafel in hotel of restaurant vormt, zoodat men voortdurend in een genoegelijk „onder „ons" blijft", — „al een bijzonder gezelligen vorm van reizen" vindt, en zij verhaalt er ook in van haar tochtjes van uit PARTENKIRCHEN, waar zij drie weken bij een Hollandsche familie logeerde.

En wat zij dan gezien heeft van de bergen en de watervallen, de bosschen en de meren, de steden en de dorpen; van de Zwitsersche koeien en de Zwitsersche herders, van BARTL den gids, van het dansen der Beiersche *Schuhplatt'lers*; van de schilderijen in de ALTE en NEUE-PINAKOTHEK te MÜNCHEN, daarvan vertelt zij dan zoo heel eenvoudig weg. Wel niet zóó, dat je het nu ook zelf *ziet*, zoo als je dat hebben kunt bij 'n schilderstuk of bij 'n stukje artistiek proza. Maar toch zóó, dat je uit haar vertellen heel duidelijk merkt, dat zij het mooi heeft gevonden. Het is deze sobere, kunstlooze uiting van schoonheidsontroering, die maakt, dat van het boek op eenvoudige menschen een niet geringe bekoring zal uit gaan.

* * *

Daarbij komt nog iets, wat ik het boek, met het oog op de lezers waarvoor het bestemd is, als een deugd aanreken.

Het is zoo stichtelijk.

De menschen aan wie de schrijfster, bij het maken van haar boek, blijkbaar vooral heeft gedacht zijn de eenvoudigen onder haar Geloofsgenooten en die zullen zeker met welgevallen de stichtelijke beschouwingen lezen, die zij telkens door haar reisverhaal wist heen te vlechten.

* * *

Ook hier weer 'n enkel citaat tot staving van dit mijn, in tweeërlei opsicht, waardeerend oordeel.

Op p. 97 der „Brieven uit Zwitserland" zijn wij met MEJ. KUYPER in MÜRREN.

„En nu een penseel, om dat uitzicht te schilderen, een pen om die heerlijkheden recht te doen wedervaren! We zijn allen stil en zien rond..... We staan als in een reusachtig panorama, en kunnen het uitzicht rondom ons slechts stuksgewijze genieten. Onder ons de diepe afgrond van het dal waar Lauterbrunnen in verscholen ligt. Vóór en om ons aan de overzijde van het dal, de gansche sneeuwgekroonde keten van het Berner-Oberland".

Is dit niet sober, en is dat „We zijn allen stil en zien rond", niet 'n heel eenvoudige uiting van schoonheidsontroering? Wát de schrijfter dús ontroerde *ziet* ge nu wel niet, zooals ge het wellicht zoudt *zien* als zij het voor u uitgebeeld had met penseel of pen. *Ziet* gij niet, ook als zij dan voortgaat „overal steken in allerlei ontzaglijke vormen, de trotsche, witte koppen omhoog en tusschen de koppen dalen ruwe, blauwe gletschers omlaag". En ook zal u de analogie, de overeenkomst met „een wereldzee, opgezwiept door geweldige orkanen, plotseling bevroren, en het donderend geraas eensklaps tot zwijgen gebracht", — omdat ge zoo iets nog nooit van uw leven gezien en gehoord hebt, — de zaak wel niet aanschouwelijker maken. Maar daar is het met dit boek ook niet om te doen. Het wil u spreken van het machtig lustgevoel dat zich bij zijn maakster verbond aan de gewaarwording der bergen, om u dus zelf naar zulk een genieting te doen verlangen; en is haar dát niet uitstekend gelukt?

En nu, wat het stichtelijke van dit boek betreft, alleen dit woord, naar aanleiding van de Zwitsersche bergen. „En toch.... zij dragen den vloek om onzentwille."

De schrijfster herinnert u hier aan wat de Bijbel zegt omtrent, „het aardrijk om onszentwil gevloekt", aan wat Paulus zegt omtrent „het zuchtende schepsel" en verbindt daar dan een reeks van christelijke denkbeelden aan.

* * *

En ten slotte heb ik van dit boek nóg iets goeds te zeggen.

Het is zoo'n leerzaam boek.

De geachte schrijfster doceert gaarne en het ontbreekt haar daarbij allerminst aan didaktische bekwaamheid.

Zij doet het eerste en toont het laatste ook in dit haar werk.

Tal van aardrijkskundige, zooals over de *Gletschers* en de Zwitsersche meren; van historische, zooals over ERASMUS en de Zwitsersche hervormers; van letterkundige wetenswaardigheden, zooals over de Tannhauser-legende, deelt zij hier uit den schat van haar veelzijdige kennis mee. Ook is zij, in BRIEVEN UIT DE BERGEN evenals in haar VACANTIE IN ENGELAND vol bewonderinguiting over onze oude schilderschool. En bij dit alles krijgt ge dan nog haar reformatorische ideeën over onsen gereformeerden eeredienst; hier in dat hoofdstuk waarin zij vertelt van dien Zondagmorgen toen zij, in PARTENKIRCHEN, een door niemand minder dan STÖCKER geleiden dienst bijwoonde. Ook mag ik niet verzuimen te vermelden, dat zij in deze reisbrieven behartigingswaardige wenken voor de beoefening der bergsport geeft.

Kortom, BRIEVEN UIT DE BERGEN dat mij ook nu weer gelegenheid gaf de combinatiegave van MEJ. KUYPER te bewonderen, — als zij, het, om iets te noemen, over ARNOLD VAN WINKELRIED heeft, verbindt zij daarmee „den vreeselijken strijd, dien onze broeders in Zuid Afrika streden tegen hun onderdrukkers" en schrijft daar dan anderhalve bladzijde, van warm medegevoel getuigend, over vol — dunkt mij een, voor de lezers, die de schrijfster zich wenscht, deugdelijk en hoogst geschikt boek.

Dit is nu net 'n boek om cadeau te geven op de aanstaande feesten.

'n Boek om voor te lezen in den huiselijken kring en dat dan, onder meer, den wensch zal doen opkomen om „vroeg of laat zelf van de schoonheid en heerlijkheid van het leven der bergen te genieten".

En mocht die wensch eens worden vervuld, dan vergete men vooral niet BRIEVEN UIT DE BERGEN in zijn reiskoffer te pakken; men zal er in de bergen niet weinig aan hebben.

Maar ook aan hen, die al eens in de bergen zijn geweest, kan ik de lezing aanbevelen. Het zal hun herinneringen verlevendigen en wellicht ook veel wat zij hadden overzien, aanvullen. Het zal hen wellicht ook aan [veel, waaraan zij, bij wat zij zagen, zoo niet dachten, doen denken.

G.

Uit de Pers.

In de *Waarheidsvriend* geeft een medewerker, wiens naam niet genoemd wordt, maar die zoo uitstekend het zwaard weet te hanteeren, dat hij in dit ridderlijk toernooi heusch niet bevreesd behoeft te wezen zijn vizier op te lichten, een uitnemende, op kalmen toon gevoerden, met tal van citaten gedocumenteerde weerlegging van de door en door onjuiste voorstellingen, die Ds. Lingbeek op de Leeuwarder vergadering der Confessioneelen van het streven der „Neo-Calvinisten" gaf.

Eerst deed hij dat ten opzichte van de beschouwing, die de Neo-Calvinisten van de *Kerk* hebben. In een volgend artikel werd gehandeld over de beschouwing der Neo-Calvinisten van den Staat. Dit artikel nemen we ditmaal over, om een volgend maal het slotartikel te geven:

Ook hier maakt Ds. Lingbeek zich schuldig aan een foutief weergeven van de gedachten zijner tegenstanders. »De Vaderen wilden — aldus schrijft hij in *De Geref. Kerk* van 9 Mei 1912 — blijkens art. 36 der Ned. Geloofsbelijdenis, dat de natie als een *Christelijke* natie zou worden erkend en dat de overheid eene *Christelijke* overheid zou zijn.

Dat willen de »Gereformeerden« (let op de aanhalingsteekens!) sinds Dr. Kuyper niet. Zij willen een natie en een overheid, die als soodanig *neutraal* zijn en niet aan het gezag van God en Zijn Woord zijn gebonden. Terwijl dan de *Christenen* geroepen zijn om door hun meerderheid van stemmen zich van het gezag over die natie meester te maken.

Met andere woorden: niet een Christelijke natie, die zich aan het gezag van *God* en Zijn Woord onderwerpt, maar een neutrale natie, waarover *de Christen* tracht de heerschappij te verkrijgen.

In *De Geref. Kerk* van 12 Sept. 1912 voert hij tegen een predikant der »Gereformeerde Kerken« aan (wederom de aanhalingsteekens!): Uw ideaal is: een neutrale of Heidensche Staat, met neutrale, dat is Heidensche Staatsinstellingen, Scholen etc.; en *in* dien neutralen Staat eenige Christelijke Kerken, wier leden al die neutrale instellingen in stand helpen houden, maar *niet gebruiken*, en er hun eigen instellingen naast plaatsen.

Het kan geen kwaad daarnaast eens te leggen, wat de grootmeester van het Neo-Calvinisme in zijne breede uiteenzetting over de verhouding van Kerk en Staat in zijn veelgeroemde »*De gemeene gratie*« zegt. De lezer kan dan oordeelen, in hoeverre Ds. Lingbeek's uiteenzetting juist is. Wanneer hij Latijn kent, dan zal hij zeggen: domine, toto coelo erras, d.i. gij dwaalt gansch zeer.

Het is alleszins billijk, wanneer Ds. Lingbeek over het staatkundige standpunt van het Neo Calvinisme wil schrijven, van hem te verlangen, dat hij bekend is met de genoemde artikelenreeks. Anders oordeelt hij onverhoord, iets wat hij niet Gereformeerd vindt, vooral niet, wanneer het er over gaat om een modernen domine zonder vorm van proces den kansel te weigeren (zie *De Geref. Kerk* van 12 Sept. j.l.) — en wij (n.l. het onverhoord oordeelen van iemand) niet Christelijk.

Dr. A. Kuyper meent het recht te mogen hebben, van zijn beoordeelaars te vergen, dat zij voortaan bij hun bestrijding uitsluitend naar de uiteenzetting daar gegeven verwijzen zullen. Nooit is voorzeker aan hem grooter aangedaan, dan toen men hem de meening toedichtte en nahield, als zou hij beweerd hebben, dat de openbaring van het Woord alleen voor de gelooviger gold, zoodat op staatkundig terrein alleen te rekenen viel met de *natuurlijke* Godskennis. Met beslistheid moet elke voorstelling worden bestreden, alsof de openbaring Gods haar eisch slechts op een beperkt terrein zou doen gelden. De bijvoeging van »Christelijke« beteekent op zichzelf nooit iets anders, dan dat de Staat, de overheid en de wet is *gelijk se, volgens den klaarlijk geopenbaarden wil van God, zijn moet*. Van dien wil ligt de klaarste openbaring in de Heilige Schrift. Hoe de Staat te beschouwen, in te richten en te leiden is, moet alzoo opgemaakt 1°. uit de kennisse van het natuurlijk leven, bezien bij het licht der Gemeene Gratie; 2°. uit de bijzondere openbaring, die ons gegeven is in de H. Schrift. Tusschen ongeloovige Staatslieden en Christen-staatslieden bestaat alleen dit verschil, dat ongeloovige staatslieden ten slotte *hun eigen wil* als maatstaf of norma nemen, en dat de Christenstaatsman steeds te vragen heeft naar den *wil van God* en zich aan dien wil heeft te onderwerpen.

Het is duidelijk — de lezers kunnen zelf oordeelen — dat Ds. Lingbeek met heel deze uiterst belangrijke artikelenreeks van Dr. A. Kuyper, waarin het standpunt van het Neo Calvinisme betreffende de verhouding van kerk en staat zoo principieel mogelijk wordt ontvouwd, onbekend is en zich desniettegenstaande niet ontniet het uit de hoogte te veroordeelen.

We begrijpen wel, hoe Ds. Lingbeek tot zijn onjuiste uiteenzetting is gekomen. Ook hij heeft houvast gezocht aan een enkele min gelukkige uitdrukking, die aan Dr. Kuyper voor twintig en meer jaren ontvallen was. In geschrift na geschrift toch is het dezen zelfs als hoofdzonde aangerekend, dat hij den neutralen Staat in beginsel zou verdedigen. Terecht kan men hen verwijten, dat ze op hooren zeggen afgaan en zich nooit de moeite gunden hetzij deze quaestie der neutraliteit hetzij zijn gevoelen hierover met eenigen ernst te onderzoeken. Zonder iemand hard te vallen, vraagt Dr. Kuyper dan ook alleen, dat men nu voortaan, alvorens deze versleten aanklacht te herhalen, althans van deze reeks artikelen (d. i. die over Kerk en Staat) kennis neme. Wie zich de moeite geeft zijn gevoelen over een punt van gewicht volledig uiteen te zetten, heeft er recht op naar deze uiteenzetting en niet naar een incidenteele uitdrukking beoordeeld te worden.

Die volgens Dr. Kuyper sincidenteele« uitdrukking vindt men in *Ons Program*. De niet-belijdende Overheid is wel bevoegd en verplicht in *volstrekte* en *rechstreeksche*n zin de natuurlijke, maar niet de geopenbaarde godskennis als officieel richtsnoer van zijn optreden te nemen. De overheid wortelt rechtstreeks in het *natuurlijk leven* en heeft als zoodanig, d. i. rechtstreeks, dus ook geen andere dan een *natuurlijke* godskennis. De politieke en toch den levenden God belijdende Staat der Gereformeerde of Puriteinsche volkeren, die den Staat rechtstreeks alleen op de natuurlijke godskennis bouwen en dientengevolge de overheid in de sfeer der natuurlijke godskennis *actief*, maar in de sfeer der geopenbaarde godskennis slechts *passief* als dienaresse Gods laten optreden. De overheid staat alzoo buiten het terrein van den *geopenbaarden* godsdienst. Zij bezit *qualitate qua wel de natuurlijke* godskennis, maar niet rechtstreeks de *bovennatuurlijke*.

Het zijn deze uitspraken van Dr. A. Kuyper die aan Ds. Lingbeek ten onrechte zijn voorstelling in de pen geven. Men behoort zich echter naar den uitdrukkelijken wensch van Dr. A. Kuyper ter kenschetsing van zijn standpunt niet hierop, maar, gelijk gezegd, op de artikelenreeks in *De gemeene gratie* — ruim 20 jaren na »*Ons Program*« verschenen — te beroepen, hetgeen, naar we veronderstellen, Ds. Lingbeek alleen uit onbekendheid daarmee niet gedaan heeft. Zoo niet, dan zou hij spreken tegen beter weten in wat we niet kunnen gelooven.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

XXX.

BESPIED.

De twee mannen traden nu in het groote vertrek of liever de schuur, die tot vergaderplaats diende. 't Was een laag gebouw en vrij ruw getimmerd. Een aantal stoelen en banken waren reeds geheel bezet door mannen en vrouwen uit den omtrek. Planken op schragen boden mede zitplaatsen. De meeste aanwezigen waren in druk gesprek, dat echter ophield, toen de leeraar binnentrad. Blijkbaar was hij bij velen bekend en een goed vriend. Menige hartelijke handdruk werd gewisseld.

Eindelijk kon de predikant zich naar het tafeltje begeven, waarop een Bijbel en een gezangboek lagen.

„Vrienden", zoo begon hij, „het is zeker een ongewoon uur waarop we samenkomen. Doch het kon niet anders. We worden, gelijk gebleken is, door onze vijanden van allen kant bespied. Gij weet, hoe het ons verboden is te vergaderen. Doch wij gehoorzamen Gode meer dan den menschen, en gaat het niet bij dag ons te vereenigen, dan getroosten wij ons het in den nacht te doen".

Na gebeden te hebben, las de magister eenige verzen voor uit het oude, veel gebruikte liederenboek. Gezongen kon er echter niet worden, wijl dit licht de aandacht had kunnen trekken en de vijanden niet sliepen.

Dat was ook letterlijk zoo. De predikant en zijn metgezel waren de laatsten die verwacht werden. Na hun komst had men de deur gesloten. Helaas, voor het bespiedend oog der tegenstanders zou men toch niet veilig zijn.

Niet lang nadat magister Becker was binnengekomen, slopen in de duisternis drie mannen door het donkere woud, en naderden behoedzaam en zoo stil mogelijk de boerderij waar de vergadering gehouden werd.

Een van het drietal, als boerenarbeider gekleed, diende blijkbaar tot geleider. De twee anderen schenen, naar hun kleeding, lieden uit den deftigen stand. Nu en dan wisselden zij enkele woorden, en zagen behoedzaam rond. Maar 't was stil en eenzaam om hen heen. Slechts even kraakte een tak of ritselden de bladeren der boomen.

Wat was er gebeurd?

Reeds lang vermoedden de heeren der regeering te Amberg, dat op de goederen van den jongen graaf van Rothenfels andere dingen geschiedden, dan hun lief waren. Men had hem voorloopig met rust gelaten, zelfs vergund een predikant op zijn kasteel te hebben — en dat alles niet zonder bedoeling. Maar intusschen was nauwkeurig oog op hen gehouden. Al spoedig was iets uitgelekt van geheime samenkomsten, van bijbellezing, van huisbezoek door den predikant bij de boeren op het landgoed. Men begon te Amberg te vermoeden, hoe het kwam dat de bevolking van Rothenfels zoo trouw aan de leer der hervormers vasthield en niet van de Roomsche kerk weten wilde. Daar moest een eind aan komen. Wilden de lieden niet toegeven, dan moest maar met strengheid worden gehandeld, en zou men hen dwingen huis en hof voor goed te verlaten.

In den herfst, als er veel te doen viel, waren de boeren van Rothenfels gewoon zoogenaamde losse arbeiders in dienst te nemen. Daaronder waren er uit andere streken, personen die men niet kende, en meer dan een die tot de Roomsche kerk behoorde. Hiervan hadden de heeren te Amberg gebruik gemaakt. Door hun verspieders was hun reeds ter oore gekomen, dat er nu en dan samenkomsten plaats hadden bij den boer, in wiens schuur wij ook nu de vrienden vereenigd vonden. 't Was niet moeilijk geweest voor geld en goede woorden een zijner losse werklieden over te halen, alles mee te deelen wat hij omtrent die vergadering kon te weten komen. Wel hielden de Gereformeerden zooveel mogelijk alle afspraken geheim, maar natuurlijk werd er hier en daar iets van openbaar.

Zoo waren dan ook de heeren te weten gekomen, wat in dien nacht zou geschieden. Men kon echter moeilijk bloot op het getuigenis van een arbeider afgaan. Twee heeren werden aangewezen, om zich zelf te gaan overtuigen wat er plaats had. Natuurlijk zouden zij wel oppassen zich in de vergadering te vertoonen.

Doch er werd iets op gevonden. De arbeider wist ongemerkt in den ruwen houten wand enkele spleten te maken, die niet in het oog liepen, en waardoor het mogelijk was alles te zien, wat daarbinnen gebeurde.

Inmiddels had de magister voor de tafel plaats genomen. Hij opende den grooten, ouden Bijbel, las daaruit een hoofdstuk, koos tot zijn tekst, en begon toen te spreken. Zelden had zeker een leeraar zulke aandachtige hoorders als hij op dat oogenblik. Trouwens het ging toen als de Schrift het ons teekent: „Het Woord des Heeren was schaarsch in die dagen". En zoo was men te meer genegd het te ontvangen.

In diepe stilte hoorden de vergaderden de woorden van hun trouwen leeraar, die hen troostte, bemoedigde en sterkte uit het Woord des Heeren, en hen vermaande aan de waarheid vast te houden, al zouden ze wellicht daarom ook straks van hun erf worden verjaagd. Hij herinnerde aan de woorden des Heeren: „Wat baat het een mensch, zoo hij de geheele wereld gewint en hij lijdt schade aan zijn ziel?" en dat andere: „Strijd om in te gaan door de enge poort".

En zij die daar nedersaten vermoedden niet, dat inmiddels de vijand loerde, en oorzaak zocht om hen straks te beschuldigen.

Daarbuiten in de duisternis stonden de drie mannen. De arbeider hield de wacht, terwijl de beide heeren nu eens het oor, dan weer het oog dicht bij een der spleten van den wand brachten, om zooveel mogelijk te hooren en te zien van hetgeen daarbinnen voorviel.

Zoo hadden zij alle gelegenheid eens van nabij te zien en te hooren, wat er in de vergadering der zoogenaamde ketters plaats vond; hoe daar in allen eenvoud het Evangelie werd verkondigd en de hoorders vermaand den Heere te dienen in voor- en tegenspoed. Helaas, het maakte weinig indruk op de mannen der regeering, die van de Jezuïeten geleerd hadden Gereformeerden en Lutherschen te beschouwen als afvalligen, die men op den duur niet dulden kon. Slechts zorgden de heeren scherp toe te zien en te hooren, om straks daarvan verslag te kunnen geven. Ze vergaten daardoor eenigszins hun tijd, zoodat de wachthebbende arbeider fluisterde:

„Denk er aan, heeren, dat het niet lang duren zal, of de lieden gaan weêr naar huis. Zien ze mij, dan is alle kans op werk voor mij hier verkeken, en u zoudt er zeker ook veel tegen hebben, hier bij nacht in het bosch te worden aangetroffen".

„Als gij er schade onder moogt lijden", zei een der heeren, „staan wij borg dat het u vergoed wordt. Ook is er elders wel werk te vinden, maar ge hebt gelijk, en we hebben ook genoeg gezien".

Een oogenblik later sloop het drietal in alle stilte door het bosch weg. De arbeider geleidde de anderen tot den grooten weg, en begaf zich toen haastig huiswaarts, om te voorkomen, dat zijn afwezigheid werd bespeurd.

Men kon nu met de woorden der Schrift zeggen, dat het kwaad over de gemeente des Heeren ten volle besloten was. Weldra zou het blijken.

HOOGENBIRK.

INGEZONDEN STUKKEN.

(*Buiten verantwoordelijkheid van de Redactie*).

Geachte Redactie!

Met belangstelling volg ik de art. „Over de Voleinding", doch voel mij verplicht ter wille der Waarheid te wijzen op een onrechtvaardigheid, die al voortgaande gemaakt wordt.

In uw blad van 27 Oct. j.l. 1e kolom herleze men eens „Ook al ware geen val in zonde ens.", 2e bladz. 1e kolom vanaf „Het zou ons dan ook toelachen zoo we wisten enz." Verder in het blad van 3 Nov. 1912 2e bladz. 1e kolom „En hierbij komt dan dat het onderzoek in de aardkorst ens." en ten slotte in uw blad van 24 Nov. de 2 eerste gedeelten.

De ernstige lezers vergelijken deze gedeelten eens met de aanklacht in *de Heraut* van 2 Oct. 1910 tegen Dr. de Hartog, en zullen zich verbazen, dat deze aanklacht thans voor een groot gedeelte van toepassing is op Dr. A. Kuyper, die een treffende overeenkomst op dit punt toont met Dr. de H.

De Redactie kan mij geen grootere plaatsruimte verleenen, waardoor ik de gewraakte citaten uit *Nieuwe Banen* niet kan vermelden, doch men lere eens *Nieuwe Banen*, jaargang 1910, de art. over de Schepping en den Val, en zal zich dan meermalen afvragen: Is het voor God te rechtvaardigen, de door Dr. de H. uitgedragen waarheid op een dusdanige wijze verdacht te maken, en dat op eene wijze waaruit klaarlijk blijkt, dat men niet in 't minst ter zake kundig is, en Dr. de H.'s werken niet met ernst bestudeerde? Past het niet ieder rechtschapen mensch, en te meer den Christen, en dus ook de Redactie van *de Heraut*, voor de destijds geuite aanklacht vergeving te vragen? Of is dit alles een voorop gezet plan om de Gemeente in haar gareel te houden, terwijl de Gemeente en vooral de jonge mannen roepen om meer licht op de groote problemen van onzen tijd.

Dr. A. K. wil in de art. „Over de Voleinding" hierin te gemoet komen, doch moet telkens hypothesen maken om alles op de Schrift te laten kloppen, en negeert daardoor éénzijdig (wat hem van Dr. de H. doet verschillen) de openbaring in de natuur en de daarbij behoorende openbaring Gods in het algemeen menschelijk denken.

Uit deze art. blijkt ten slotte, dat Dr. A. K. scheppingsverdervende macht aan het schepsel toekent, en dat Dr. de H. naar de Schriften Gods souvereiniteit tot het uiterste handhaaft. Dit is niet met twee woorden duidelijk te maken, evenmin als het systeem van Dr. A. K. met twee woorden kan worden recht gedaan. Maar wie zich niet door verdachtmaking en verkeerde voorstelling van wat deze theoloog naar Geest en Woord leert, laat misleiden, hij weet dat Dr. de H. supra-lapsarisch Gods scheppende almacht handhaaft, terwijl dit art. van *De Heraut* ten slotte infra-lapsarisch verloopt, nog ongerekend dat Dr. A. K. hier leert, wat ons allen voorheen als ketterij werd ingeprent, dat n.l. het kwaad en de dood reeds in de Schepping was vóór den val des menschen. Ook weet ieder die op de hoogte van zijn tijd is, dat Dr. H. Bavinck, in zijn brochure „Het Christendom" (Hollandia-Drukkerij) bladz. 4 onderaan en bladz. 5 bovenaan, den Gereformeerden theoloog *naast* de anderen zet, doch dat Dr. de H. er van overtuigd is, en overtuigend leert de waarheid, dat de Gereformeerde theologie *de sluitsteen* der waarheid is.

Dankend voor de plaatsing,

Uw dw.

JACS. RUSTIGE.

Haarlem, 23 Nov. 1912.

[Voor ditmaal wilden we aan dit ingezonden stuk de plaatsing niet weigeren, al spreekt 't vanzelf, dat we 't hierbij laten moeten. Waar zou 't heen, zoo we aan een ieder, die voor eens anders afwijkende opinie wilde opkomen, ruimte moeten afstaan om aan zulk een opinie boven onze uiteenzetting in ons eigen blad voorkeur te geven. Een uitzondering maken we thans alleen, omdat we nog steeds de hoop niet opgeven, dat de door den inzender bedoelde auteur, met wien ons vroeger zoo teedere banden verbonden (banden die hij echter stuk reet, om elders heil te zoeken) welhaast uit zijn al te wijsgeerige luchtverhevelingen weer naar den vlakken bodem der vaderlandsche Godgeleerdheid moge afdalen. Wat in de *Heraut* van 2 Oct. 1910 stond, was van een andere hand. Daar zij dus het zwijgen toegedaan; maar voor het overige zal het Gereformeerde volk er zich met ons in verblijden, zoo dikwijls en voorzooverre de zoon van den nog steeds zoo betreurden Ambtgenoot zich in het Gereformeerde spoor bewegen mag, maar even beslist duurzaam protesteeren, voorzooveel hij op andere paden zoekt, wat hij er nimmer zal vinden.

DR. A. K.]

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Oldebroek, S. Kamper, te Werkendam (B). — Glanerbrug, H. Brinkman, te Duurswoude. — Schoonebeek, H. Meulink, te Hendrik-Ido-Ambacht. — Sleen (Dr.), Oldemarkt en Paasloo.) en St. Jacobi-Parochie (Fr.), M. B. Parlevliet, te Nes en Wierum. — Leiden, T. Ferwerda, te Vlissingen. — Monnikendam, Dr. J. G. Ubbink, te Ooster—Nijkerk. — Stellendam, F. Drost, te De Bilt (U.). — Borsum, Zevenhuizen (Z.-H.), Ambt-Vollenhove (A), W. H. Esselink, cand. te Stad a/h. Haringvliet. — Zegwaart c.a., B. Roorda, te Coevorden. — Middelharnis, W. den Hengst, te Veenendaal. — Tienhoven (U.), G. Kerssies, te Wolvega. — Wateringen, J. W. Esselink, cand. te Stad a/h. Haringvliet.

BEDANKT: Nigtevecht, M. van Alphen, te Voorst.

Wormer. Woensdag 13 Nov. j.l. herdacht de Kerk van Wormer haar 25-jarig bestaan. Uit den drang en de behoefte des harten naar de zuivere waarheid van Gods Heilig Woord geboren, is zij onder vele zegeningen des Heeren staande gebleven tot op dezen dag, waarom zij op bijzondere wijze dit zoo heuglijk feit met dank aan den Heere herdacht.

Des avonds 7 uur kwam de gemeente met hare genoodigden saam, waaronder ook Ds. J. H. Jonker, die de gemeente 5 jaar als eerste en eenige leeraar heeft gediend. Na het zingen van Ps. 89 : 7 en 8 en gebed, werd het feestelijk samenzijn door Ds. J. H. Jonker, geopend, die daarna naar aanleiding van Ruth 1—19 (Is dit Naomi) een feestrede hield. Vervolgens werd een historisch overzicht gegeven door den kerkeraad, waarna door de afgevaardigden van de Zusterkerken, de gemeente den zegen des Heeren werd toegewenscht. Aan het einde van dit alles werd door den consulent Ds. D. v. d. Meulen een slotwoord gesproken, naar aanleiding van Jesaja 63 : 7, waarna hij uit naam der gemeente aan de afgevaardigden alsmede aan het dagelijksch bestuur onzer plaats en Ds. J. H. Jonker een woord van dank bracht voor hunne tegenwoordigheid in ons midden.

Geheel het samenzijn gaf blijk van groote vreugde en dankbare erkenning voor wat de Heere aan de kleine Kerk van Wormer heeft gedaan tijdens de 25 jaren van haar bestaan.

Ds. D. v. d. Meulen sloot ons samenzijn met dankzegging, na het zingen van Ps. 104 : 17 en 28.

Nederlandsch Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Aalten (toez.), Dr. W. L. Slot, te Rekken. — Jukwerd (Gr.), A. E. K. Pols, te Serooskerke op Schouwen. — Borculo, Dr. M. C. van Mourik Broekman, em.-pred. te Apeldoorn. — Veghel, A. R. de Jong, te 's Heerenboek. — Lunteren, D. Th. Keck, te Zuilichem. — Doornspijk, K. J. v. d. Berg, te Hoogeveen. — Vledder (Dr.) (toez.), J. C. Th. Hugenholtz, cand. te Axel. — Callantsoog, C. J. F. Hopster, te Anna-Paulowna.

AANGENOMEN: Oosterhout bij Nijmegen, J. A. Raabe Jr., cand. en hulppred. te Delfshaven. — Hoogeloon, A. E. V. Hoogenraad, cand. te Leiden.

BEDANKT: Leermens (toez.), J. P. van Bruggen, te Roodeschool. — Woubrugge, A. van Kooten, te Steenwijk.